

Sanitetski major dr Stefan Nedok (1828–1878), prvi šef Unutrašnjeg odeljenja Beogradske vojne bolnice, načelnik saniteta divizije i korpusa u ratovima sa Turskom 1876. i 1877–78.

Dr. Stefan Nedok (1828–1878), Medical Corps Major, the first Head of the Internal Department of the Belgrade Military Hospital, the Head of Medical Services of the Division and Corps in wars with Turkey (1876 and 1877–78)

Aleksandar S. Nedok

Akademija medicinskih nauka Srpskog lekarskog društva,
Beograd, Srbija

Uvod

Srpska Narodna skupština donela je 1859. godine odluku da se u cilju poboljšanja zdravstvene službe u svim srezovima postave sreski lekari, ukoliko se narod istih izjasni da li želi sopstvenog lekara koji bi bio plaćen iz sredstava dobijenih povećanjem poreza. Pošto je do sledeće godine 11 srezova (od 21) prihvatilo predlog, Popečiteljstvo unutrašnjih dela je juna meseca 1861. godine objavilo konkurs u austrijskim listovima¹.

Osmog oktobra 1861. iz Praga na konkurs se prijavio dr Stefan Nedok, doktor medicine i hirurgije, trenutno na mestu aspiranta za višeg lekara Garnizone vojne bolnice br. 1². Primljen na mesto lekara Sreza kragujevačkog, sporazumno je odložio dolazak zbog postojećih obaveza i na dužnost je stupio tek 4. februara 1862. godine³.

Slika 1 – dr Stefan Nedok

Stefan Nedok, Slovenac rođenjem, rođen je 23. decembra 1828. godine u selu Vogričevci kod Ljutomera (Donja Štajerska)⁴ u siromašnoj porodici vinogradarskih radnika, usled čega se teško i sa prekidima školovao. Osnovnu školu završio je u susednom selu Cezanjevci, a gimnaziju u Cesarскоj velikoj gimnaziji u Varaždinu 1850⁵. Tokom 1852. i 1853. podnosio je pokrajinskoj upravi u Gracu molbe za upis u dvogodišnju bečku Vojnu medikohiruršku akademiju „Jozefinum“⁶. Po njenom završetku je bio mladi vojni lekar, za šta govori jedan dopis dr Belonija iz 1864. (‘...jer je dr Nedok pri vojsci austrijskoj nekoliko godina služio...’⁷), a od 1857. do 1860. nastavio je studije medicine na Karlovom Univerzitetu u Pragu. Godine 1860. promovisan je za doktora medicine, a 1861. za doktora hirurgije⁸. Između dve promocije bio je godinu dana sreski lekar u Ljubnom (Slovenija)⁹, a od jula 1861 vojni lekar u Pragu, u Vojnoj bolnici br. 1².

Iz kojih razloga je napustio perspektivnu vojnu službu u Pragu, jednom od najlepših gradova Evrope, svoju užu domovinu slovensku Štajersku, samohranu majku i brata i odlučio da se uputi u zaostalu tursku vazalnu državicu o kojoj nije znao skoro ništa, osim da su se Srbi, njen slovenski narod, u dva krvava ustanka oslobodili ropstva i da je sada mukotrpno izgrađuju tražeći inteligenciju iz inostranstva, jer sopstvene još nemaju dovoljno?

Polovinom XIX veka (1848) širom Evrope, pa i u Austrijskoj carevini, desili su se veliki revolucionarni potresi koji su uzdrmali temelje feudalnih država i probudili slobodarske težnje porobljenih naroda. Tada su se, kao njihov odraz, u dva velika univerzitetska grada Austrije, u Beču i Pragu, pojavili studentski panslovenski i južnoslovenski pokreti koji su u maloj Srbiji videli svetionik slobode slovenskih naroda. Dr Stefan Nedok, kao privrženik tih ideja, iskoristio je kon-

kurs da ih životom i radom u Srbiji ostvari. Sa njime se na konkurs javio i drug sa studija Čeh dr Josif Holec, takođe panslavista, koji je dobio mesto sreskog lekara u Paraćinu¹⁰.

Došavši u Srbiju dr Nedok je od februara 1862. u Kragujevcu preuzeo dužnost sreskog lekara za platu od 500 srebrnih talira godišnje, a po potrebi je odlazio u susedne srezove, lepenički i gružanski. Zbog potreba službe 20-og septembra 1863. „Knjaz srbski, na predlog popečitelja unutrašnjih dela, 'odlučio je' da se dr Stevan Nedok, lekar sreza kragujevačkog, pod kontrakt i po uobičajenim uslovima primi za lekara okružija podrinskog“¹¹. Ni u Loznici se na dužnosti okružnog fizikusa nije dugo zadržao, već 7. novembra 1864. je „od dojakošnje dužnosti razrešen pošto ga g. Ministar voeni za vojenog lekara postavi“¹².

Tadašnji ministar vojni, francuski artiljerijski major i srpski pukovnik Ipolit Monden, koga je Knjaz Mihailo doveo da mu pomogne u izgradnji savremene vojske, želeo je, pored ostalih mera, da ojača vojni sanitet lekarima koji su imali neko vojno iskustvo, pa je zato 10. aprila 1864. pismom upućenom Popečiteljstvu unutrašnjih dela „moli (o) da mu se javi da li bi (se) mogo skoro od dužnosti okružnog fizikusa razrešiti lekar okružija podrinskog dr Stefan Nedok koga bi on bio nameran uzeti za lekara voenog“¹³. Posle prepiske između ministarstava, dat je odgovor da će ga Popečiteljstvo „od dojakošnje dužnosti razrešiti pošto ga g. Ministar voeni za vojenog lekara postavi“¹⁴, i uz svoj pristanak dr Nedok je prešao u vojnu službu za manju platu i veće obaveze.

Vojna služba

Od 1. decembra 1864. pa sve do svoje smrti 4/16. maja 1878, za vreme primirja u Drugom srpsko-turskom ratu, dr Nedok je proveo u vojnoj službi¹⁵ u kojoj je dotle bilo samo četiri lekara (dr Herman Kraus, dr Karl Kiko, dr Sava Dimitrijević i dr Maksim Nikolić-Miškovičev), jedan apotekar (Venceslav Švarc), 5 priučenih lekarskih pomoćnika (Karalić, Radovanović, Ilić, Lomigorić, Đorđević) i dva empirika (Dimitrije Kaparis i Jovan Petrović /pokršteni Jozef Šauengel/). Do kraja te godine u službu su primljena još tri lekara: dva Slovenca (dr Stefan Nedok i dr Jovan Kovač) i jedan Poljak (bivši ruski vojni lekar dr Aleksandar Verminski). Tadašnji vojni lekari, bez oficirskog čina, a u rangu od kapetana 2. klase do potpukovnika, imali su godišnju platu od 450–600 srebrnih talira i „11 hvati drva za ogrev“¹⁶.

Od 1. decembra 1864. do 31. marta 1875. dr Nedok je bio na službi u Beogradu vršeći dužnosti trupnog lekara u Topčideru kod artiljerije i konjice, a najduže (1865–1875) bio je lekar u vojnoj bolnici. U međuvremenu bio je član nekoliko vojnih komisija, predavač na bolničarskim kursovima i učesnik na vojnim manevrima¹⁴.

Godine 1867. primljen je u srpsko državljanstvo ('podanstvo') odrekavši se austrijskog.

Beogradska garnizona bolnica u to vreme imala je obično do dva lekara koji su istovremeno vršili službu dežurnih garnizonih lekara u ciklusu, zajedno sa ostalim vojnim lekarima. Komesar bolnice, trupni oficir, bio je nadređeno lice celokupnom osoblju, osim lekarima po stručnoj

liniji, što je dovodilo do čestih interpersonalnih problema u svakodnevnom radu. Da bi se ti problemi razrešili, ministar vojni je, na predlog načelnika vojnog saniteta dr Karla Belonija, 1867. oslobodio lekare komesarskog tutorstva, a 3. decembra 1871, na predlog Belonija, ukazom postavio „... u beogradskoj garnizonoj bolnici za šefa bolnice glavnog vojenog lekara 2. klase g. dr Jovana Mašina, za lekara Odeljenja unutrašnjih bolesti vojenog lekara 2. kl. g. dr Stevana Nedoka, a za lekara Odeljenja spoljnih bolesti g. dr Vladana Đorđevića. To je bilo prvo imenovanje jednog lekara za opšteg šefa bolnice i imenovanje stručnih šefova bolničkih odeljenja. Od tada '...svi redovi, podoficiri i oficiri bolničarske struke stoje pod neposrednom upravom dotičnih šefova vojnih bolnica....'¹⁷, iako je tek 29. januara 1875, uoči ratova sa Turskom, izmenjen član 31. 'Zakona o ustrojstvu vojske' iz 1864. da glasi: 'Bolničari stoje pod komandom komandira bolničara, oficira stajaće vojske, koji je komesar bolnice i koji je pod neposrednim nalozima i zapovestima šefa dotične bolnice'. U isto vreme, izmenjenim članom 32, lekari su dobili oficirske činove, postupno od kapetana 2. klase do potpukovnika, lekarski pomoćnici/magistri hirurgije/nediplomirani studenti medicine činove potporučnika i poručnika, a apotekari i pomoćnici od potporučnika do kapetana 1. klase¹⁸.

U toku reorganizacije državne uprave 13. maja 1868. godine knjaz Mihailo Obrenović III je svojim Ukazom promenio sastav „Stalne lekarske komisije“, najviše zdravstvene institucije Kneževine Srbije, postavivši nove članove: dr Pavla Šafarika, dr Mladena Jankovića, dr Đorđa Klinkovskog, dr Josifa Holecu, dr Stefana Nedoka i magistra farmacije Pavla Ilića¹⁹. Sastav je ostao nepromenjen za života dr Nedoka¹⁴.

Iste godine Knjaz ga je 'za zalaganje u vršenju vojnolekarske službe' odlikovao 'Zlatnom medaljom za revnosnu službu'²⁰.

Kada su 1875. u novoj kragujevačkoj bolnici, koja je bila u rangu beogradske, ali sa polovinom broja njenog osoblja, iskrslili organizacioni i kadrovski problemi, ministar vojni je, posle izvršene komisijске inspekcije, naredio 31. marta 1875. „... da se u kragujevački garnizon pošalje jedan viši sanitetski oficir, major dr Stefan Nedok, za šefa tamošnje bolnice i da ujedno vodi nadzor nad trupnim lekarima (kapetani dr Kufas i dr Lontkijević), da u bolnici zavede odeljenje za unutrašnje i spoljašnje bolesti i da premesti ambulatoriju iz bolnice u kasarnu“²¹.

Prvi srpsko-turski rat 1876

Na novoj dužnosti dr Stefana Nedoka zatekle su pripreme za rat sa Turskom i mobilizacija. Svojim Ukazom od 13. marta 1876. knez Milan postavlja dr Nedoka za načelnika saniteta Timočke divizije²² čiji se štab nalazio u Zaječaru. Tu je vršena koncentracija divizije i uvežbavanje jedinica. Rat je počeo 20 juna 1876.

Srbija je u ovaj rat ušla sa narodnom vojskom milicij-skog tipa, nepripremljenom i neopremljenom i malom 'stajaćom vojskom'. Ta, većinom loše opremljena i obučena vojska od 123 000 vojnika i nedovoljnim brojem oficira, tre-

balo je da se bori protiv 180 000 regularnih turskih vojnika, dobro naoružanih i uvezbanih. U pomoć joj je došlo oko 2 500 ruskih dobrovoljaca i nekoliko stotina drugih (Bugari, Rumuni, Italijani-garibaldinci). Ništa bolje nije bilo ni u sanitetu, magacini prazni, oprema oskudna, a ceo sanitet je činilo 19 lekara, aktivnih oficira, 5 lekarskih pomoćnika, 1 apotekar i 4 apotekarska pomoćnika. Pored ovih, u građanskom sanitetu radio je još 41 diplomirani lekar, koje je vojska većinom mobilisala²³. U to vreme, uprkos zalaganju dr Belonija, 'vojni sanitet srpske vojske još nemađase ustrojstva za ratnu službu, a kamoli detaljnog uputstva za njeno vršenje'. Tek uoči rata su brže-bolje izdate dve uredbе ('o uređenju' i 'o službi u vojnom sanitetu') kojima je pokušano da se taj propust ispravi. I da ne beše tek osnovanog Srpskog društva Crvenog Krsta i velikog priliva inostrane medicinske pomoći, materijalne i kadrovske (118 lekara, većinom Rusa, 26 apotekara i pomoćnika, 25 ruskih felčera, 147 studenata medicine, 13 milosrdnih sestara)²⁴ sanitet bi još u samom početku rata potpuno podbacio.

Timočka divizija (25 000 vojnika) pod komandom pukovnika Milojka Lešjanina imala je da brani celu istočnu granicu Srbije i da sprečava prodor Turaka u Moravsku dolinu. Njen štabni sanitet se sastojao iz 3 lekara (načelnik major dr Stefan Nedok, komandir sanitetskog odeljenja kapetan 2 kl. dr Julius Lenk, komandir poljske bolnice kapetan 2. kl. dr Jovan Danić, 1 apotekara (Hristifor Dimitrijević) i nešto priučenih bolničara. Sanitetskog materijala je bilo vrlo malo, a bolnica je mogla da primi jedva tridesetak ranjenika²⁵.

Sanitet brigada u sastavu divizije bio je različitog lekarskog sastava: Krajinska (dr Patricije Černi, dr Anton Sobotik, Franc Bihele, dr Pavle Katanić, medicinar Marko Milosavljević), Crnorečke 1. i 2. kl. (dr Stevan Mačaj i medicinar Laza Ilić), Knjaževačka (dr Alojz Kumer), Požarevačke 1. i 2. kl. (dr Sava Dimitrijević, dr Kazimir Staniševski, dr Julius Petiko i dr Vladislav Jasnjevski), Braničevska (dr Ilija Jovanović i dr Milan Milovanović/eks dr Bernhard Pas)²⁶. Posle poraza kod Velikog Izvora dodeljena joj je i Beogradska brigada 2 kl. (kapetan 2 kl. dr Periša Šljivić i medicinar Svetozar Atanasijević²⁶, dr Mačaj pominje i dr Panajota Papakostotopulosa²⁷. Zbog velikog broja ranjenika i obolelih (tifus, dizenterija) diviziji je u julu dodeljena još jedna, valjevska poljska bolnica²⁷.

Već u prvom sukobu sa nadmoćnim turskim trupama 23. juna kod Velikog Izvora divizija je bila potučena i morala je da se povlači, ostavivši neprijatelju Knjaževac i Zajčar. Pošto je i južna grupa divizija pretrpela neuspeh i velike gubitke u ljudstvu i teritoriji krajem jula izvršena je reorganizacija cele vojske spajanjem jedinica istočne i južne grupacije u Moravsko-timočku vojsku pod komandom ruskog generala Mihaila Grigorjeviča Černjajeva sa 4 korpusa. Potpukovnik dr Vladan Đorđević postavljen je za načelnika saniteta vojske, dok je dr Nedok postavljen za načelnika lukovskog korpusa sa sedištem u Lukovu i Izvoru kod Paraćina. Za načelnike saniteta ostalih korpusa postavljeni su kapetani 1. kl. dr Aleksandar Verminski (aleksinački), dr Pavle Stejić (deligradski) i dr Leonardo Lontkijević (banjski)²⁸. Dok su Lukovski i Banjski korpus branili prilaz Moravskoj dolini sa istoka, Aleksinački i Deligradski su to činili sa juga.

Iako nadmoćni, Turci nisu dugo uspevali da postignu odlučujući uspeh, nisu uspeli, sa istoka i posle više bojeva da prodru u Moravsku dolinu, a na jugu su vođene teške borbe na Krevetu, Šumatovcu i Deligradskom šancu. Srbi su čak odneli pobeđe kod Šumatovca i Bobovišta. Ni zapadne srpske vojske (Drinska i Javorska) nisu imale trajnijih uspeha, mada su vođene borbe u Semberiji oko Bijeljine. Najzad, turska nadmoć u ljudima i materijalu odlučila je rat: Đuniski uspeh otvorio im je put ka Aleksincu, Kruševcu i centralnoj Srbiji, ruski dobrovoljci skoro su svi izginuli braneći do kraja đuniske položaje (od 1.000 boraca poginulo je 650). Pritiskom evropskih sila, Srbija je prošla bez teritorijalnih gubitaka.

„Srbija je puna četiri meseca odoljevala moćnoj Turskoj carevini koja je protiv nje poslala jezgro svoje ubojne snage. Ona u ovom ratu nije pobedila, ali je uz podršku Rusije zaključila častan mir. Krv srpska iz svih krajeva pomešala se sa krvlju naše moćne slovenske braće sa severa“ (Jovan Ristić u Velikoj narodnoj skupštini)²⁹. Ljubav velikog slovenskog naroda prema svome manjem bratu bila je u toliko vrednija, jer je organizovana isključivo van učešća zvaničnih vlasti, čak, što se tiče vojničkog učešća i protiv njihove volje, potajno, zbog njihovog protivljenja iz političkih razloga.

„Posle objave rata i posle prvih ratnih operacija sanitetska služba otkazala je na svim stranama, pokazujući kako svoju slabu organizaciju, tako i oskudno brojno stanje lekara i bolničara, njihovu nepripremljenost....., oskudicu i nemaštinu sanitetskog i apotekarskog materijala i prevoznih sredstava“³⁰. Što do njenog potpunog sloma nije došlo, ima se zahvaliti obilnoj materijalnoj pomoći Srpskog društva Crvenog Krsta i obilnoj pomoći iz inostranstva, kako dobrovoljnoj (Rusija), tako i društava Crvenog Krsta iz više evropskih zemalja. Ruski sanitetski 'atrjadi', vođeni poznatim profesorima i docentima sa mnogih njenih univerziteta, đacima slavnog Pirogova, držali su u svojim rukama skoro celokupnu bolničku službu u pozadini, ali ih je bilo i na nekim istaknutim položajima. Svojim učešćem oni su ne samo spasili mnoge živote, mnoge rešili invalidnosti, već su preneli i znanje njihove medicinske, posebno vojnohirurške pirogovske škole.

Bilans rata bio je: oko 6 000 mrtvih i 20 000 onesposobljenih i državni dug od oko 30 000 000 zlatnih dinara. Od registrovanih 13 342 ranjenika umrlo je 428, a od 20 000 bolesnika umrlo je 356, mada su faktičke cifre morale biti mnogo veće.

Za ispoljenu hrabrost, zalaganje i požrtvovanost knjaz Milan je mnoge sanitetske oficire nagradio odlikovanjima. Dr Nedok je odlikovan „Takovskim krstom na prsima“ i „Srebrnom medaljom za hrabrost“^{31,32}.

Između dva rata

Neposredno po primirju ukinuta je ratna komanda i doneta nova formacija vojske, koja je podeljena na 5 korpusa sa po 4 brigade i u miru se sastojala iz „aktivne“ i „rezervne“ vojske. Za načelnika saniteta Vrhovne komande postavljen je potpukovnik dr Vladan Đorđević, a za pet načelnika saniteta korpusa potpukovnik dr Jovan Mašin (moravski), majori dr Stevan Nedok (timočki), dr Josif Holec (drinski), dr Lazar Dočić (šumadijski) i kapetan 1 kl. dr Petar Ostojić (javorski)¹⁵.

Na zahtev dr Vladana Đorđevića svi korpusni i brigadni načelnici saniteta dostavili su svoje zabeleške o iskustvima iz proteklog rata i predloge o unapređenjima službe³³. Na osnovu njih dr Vladan trebalo je da napiše drugu svesku druge knjige svoje 'Istorije' o radu saniteta tokom rata. Nažalost, knjiga nije napisana, a beleške su zagubljene u zaostavštini dr Vladana, koji se u međuvremenu okrenuo drugim delatnostima. Naše traganje u zemlji i u inostranstvu po rasturenim delovima njegove zaostavštine u raznim arhivima ostalo je uzaludno. Zna se da je na osnovu tih zabeleški maja 1877. jedna vojnolekarska komisija (Tajsić-Dokić-Holec) sačinila „Izmena i dopune uputstva za službu vojnog saniteta srpske narodne i stajaće vojske“ koje su donele višestruka poboljšanja, a naročito je značajno bilo to što je sanitetskim oficirima dat mnogo veći značaj i veća samostalnost u radu³⁴. To će se već u sledećem ratu pozitivno odraziti na rad saniteta.

Dr Nedok je ostao sa divizijom u opustošenom Zaječaru sa praznim magacinima sanitetsko-apotekarske spreme. Na njegovo traženje da se izvrši popuna i preraspodela raspoloživog materijala ministar vojni je odgovorio „da se sa sanitetskim stvarima postupi prema predlogu...a da se nove ne mogu nabaviti“. U toku nekoliko meseci zdravstveno stanje dr Nedoka, uopšte slabo kao posledice teškog detinjstva i mladosti, sada je usled pretrpljenih ratnih napora popustilo, pa je više puta molio ministarstvo da mu se odredi mirnija služba, pretpostavljajući da će uskoro ponovo doći do rata³⁵. U čekanju odgovora došlo je do novog rata.

Drugi tursko-srpski rat 1877–1878.

I u ovome ratu, pored materijalnog siromaštva i ispražnjenih depoa, glavni problem bio je nedostatak stručnog osoblja: umesto potrebnih 139 lekara na raspolaganju je bilo 64, umesto 165 lekarskih pomoćnika – 22, umesto 75 apotekara – 49. Pokušaji dr Vladana Đorđevića da tokom putovanja po Austriji nađe izvestan broj potrebnih kadrova završio se neuspehom. Jedino se uspelo da se poveća broj bolničara. Ni Rusija nije mogla da pruži kadrovsku sanitetsku pomoć jer je već nekoliko meseci vodila rat protiv Turske na Kavkazu i Balkanu, ali je ovoga puta pružila veliku novčanu pomoć izdržavajući celu srpsku vojsku¹⁵.

Plevna je bila osvojena, kada se knez Milan rešio da napadne. Timočki korpus 11/12 decembra bio je u boju na Babinjoj glavi kada je iz Ministarstva vojnog došla naredba da načelnici saniteta Drinskog (dr Holec) i Timočkog korpusa (dr Nedok) zamene mesta³⁶ čime je sa zakašnjenjem udovoljeno molbi dr Nedoka za 'mirnijim mestom'. Drinski korpus (12 500 vojnika i 54 oficira) u ovome ratu nije imao ofanzivnu, već defanzivnu ulogu, odbranu granice duž Drine, od Višegrada do ušća u Savu, i Šapca. Sastav njegovog saniteta bio je sledeći³⁷: načelnik saniteta major dr Stevan Nedok, komandir sanitet-

skog odeljenja kapetan dr Milutin Popović, komandir sanitetskog odeljenja Šabačke brigade 1. kl. dr Milan Novaković v.d. lekara Šabačke rezervne vojske, medicinar Laza Lazarević, komandir sanitetskog odeljenja Podrinske brigade dr Josif Svetič, komandir 1. poljske bolnice dr Antonije Groder, komandir 2. poljske bolnice dr Franja Kopše, v. d. lekara vlaškonojivske posade medicinar Bogoslav Zavađil, v.d. lekara ljubovijske posade medicinar Mihailo Leščinski, komandir Valjevske rezervne bolnice dr Herman Kraus. Velika dužina fronta, loše komunikacije, a uz to hladna i vlažna zima, stavili su korpusni sanitet, ionako kadrovski slab, na velika iskušenja. Koliko su uslovi ratovanja bili teški najbolje se vidi iz broja obolelih u korpusu: skoro polovina sastava korpusa (44,32%) bolovala je tokom rata i primirja, a u poljskim bolnicama korpusa lečeno je 2 189 vojnika, većinom od bolesti disajnih organa, reumatičnih i zaraznih bolesti³⁸.

Za Srbiju rat je bio uspešan: oslobođena je cela jugoistočna Srbija (Niš, Pirot, Leskovac, Prokuplje, Kuršumljija, Vranje), vojska je stupila na Kosovo polje kod Gnjilana gde je zastala zbog primirja, ali je za sanitet bio poguban: usled izloženosti velikim naporima i nepovoljnim radnim uslovima umrlo je 8 lekara: majori dr Stevan Nedok i dr Aleksandar Verminski, kapetani dr Aleksa Đukić, dr Adam Đerman, dr Radivoj Petrović, dr Andrej Bihl, dr Periša Šljivić i nešto kasnije dr Ilija Milijić³⁹. Njihova smrt je najbolji izraz požrtvovanosti koju su lekari srpske vojske u radu pod najnepovoljnijim okolnostima pokazali.

Dr Nedok se razboleo tokom obilaska sanitetskih jedinica u gornjem toku Drine, verovatno od tifusa, pa je sanitetskim kolima preko Loznice i Šapca prevožen 5 dana do Beograda, pred čijim je kapijama umro u noći 4/5. maja 1878. u 50. godini života,^{33,40} za sobom ostavivši suprugu Mariju i tri maloletna deteta: kći Nadeždu (11 godina) i sinove Josifa (8 godina) i Stevana (5 godina). Na radnom stolu kneza Milana stajao je 5. maja spremljen za potpis Ukaz kojim se sanitetski major dr Stefan Nedok unapređuje u čin sanitetskog potpukovnika^{32,40,41}.

Tako se prerano završio život jednog lekara koji je, nošen slobodoumnim i južnoslovenskim idejama, izabrao Srbiju za domovinu svoju i svoje dece. U sačuvanom personalnom listu ostala je službena zabeleška o njemu: 'Prirodnog dara je dobar, sposoban je lekar, dobar hirurrg i valjan nastavnik bolničara, u svojoj struci za sve je sposoban i vrlo upotrebljiv. U vršenju službe vrlo revnoman, tačan, uredan i iz sopstvene volje zauzimljiv. U privatnim svojim poslovima dobar je ekonom. U službi i izvan službe vladanja je dobar, ponašanja uljudnog i u svemu odgovara stanju i položaju. Zaslužuje da se unapredi. Konduktirao glavni vojni lekar 2 kl. dr Filip Taisić'⁴¹.

U istom dokumentu je svojeručno zapisano da je znao, pored maternjeg slovenačkog, srpski, nemački, mađarski, italijanski i latinski jezik⁴¹.

L I T E R A T U R A

1. MUD-S, No. 1089/28.06.1861. F. I, R-90/61. Beograd: Arhiv Srbije.
2. MUD-S, delov. protokol No. 1657/1861. Beograd: Arhiv Srbije.
3. MUD-S, No. 50. F. I, R-90/62. Beograd: Arhiv Srbije.
4. Parochia Luttenberg, Tauf- und Geburtsbuch, Jahr. Ljutomer: Mariborska nadbiskupija; 1828. p. 204.

5. *Classificatio studiosae juventutis Regii maioris Gymnasii varasdinensis 1845-1850, razredni dnevnici, fotokopija.* Varaždin: Državni arhiv.
6. Pismo autoru od 12. 04. 2006. Graz: Steiermaerkisches Landesarchiv.
7. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga prva. Beograd: Državna štamparija; 1875. p. 785.
8. Diploma doktora medicine i hirurgije dr Stefana Nedoka od 31. Juna 1861 (original u porodičnom vlasništvu). Prag: Medicinski fakultet, Karlov Univerzitet; 1861.
9. Pismo autoru od 4. 11. 1997. Graz: Steiermaerkisches Landesarchiv.
10. MUD-S, delovod. protokol No. 1658/1861. Beograd: Arhiv Srbije; 1861.
11. MUD-S, delovod. protokol No. 2139/1863. Beograd: Arhiv Srbije; 1863.
12. MUD-S, delovod. protokol No. 1163/1863. Beograd: Arhiv Srbije; 1863.
13. MUD-S, delovod. protokol No. 751/1864 (pismo Min. vojnog F. No.1266/64. Beograd: Arhiv Srbije; 1864.
14. MUD-S, delovod. protokol No. 1145/1864. Beograd: Arhiv Srbije; 1864.
15. Šematizmi Knjaževine Srbije 1863-1876. Beograd: Arhiv Srbije i Univerzitetska biblioteka.
16. Ministarstvo vojeno: Vojni šematizam za 1874. godinu. Beograd: Centar za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije.
17. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga prva. Beograd: Državna štamparija; 1879. p. 313.
18. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga prva, (cit.: Min. vojeno, E. No. 5584/ 3. 12. 1871.). Beograd: Državna štamparija; 1879. p. 245.
19. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga prva, (cit.: Zbornik zakona i uredaba knjiga XXII, 2.3). Beograd: Državna štamparija; 1879. p. 289-90.
20. MUD-S, delovod. protokol No. 802/1868 (Ukaz Knjaza Srbije). Beograd: Arhiv Srbije.
21. Šematizmi odlikovanih lica u Knjaževini Srbiji, knjiga 1, Kancelarija Knjaževih ordena, Beograd, 1880. Beograd: Centar za vojnonaučnu dokumentaciju i informatiku.
22. Ministarstvo vojeno. E. No. 1553/ 31. 03. 1875 (citat kao pod 16).
23. Ministarstvu vojeno. Ukaz Kneza Milana, F. 2281/ 19. 03. 1876. Beograd: Vojni arhiv; pop. 1, kut. 8, fasc. 1, dok. 50-1.
24. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga 2, sveska 1. Beograd: Državna štamparija; 1893. p. 4-5, 7-9.
25. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga 2, sveska 1. Beograd: Državna štamparija; 1893. p. 283.
26. Ministarstvo vojno. F.No. 2286/76, Beograd: Vojni arhiv, pop. 1, kut. 8, fasc. 1, dok. 52-1, 2.
27. *Mačuj S.* Crnorečki okrug. Beograd: Glasnik Srpskog učenog društva; 1892; 73: 167-86.
28. *Dorđević V.* Sanitet Moravsko-timočke vojske 1876, Novi Sad: Javor; 1884. p. 965-72, 1001-6, 1033-8, 1069-72.
29. *Ristić J.* Govor u Velikoj narodnoj skupštini. Istorija srpskog naroda V/1. Beograd: Srpska književna zadruka; 1981. p. 394.
30. *Stanojević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta (rukopis). Beograd: Balkanološki institut SANU; 1989. p. 158.
31. Srpske novine 1877, No. 101, 1. Beograd: Narodna biblioteka Srbije; 1877.
32. Vrhovna Komanda srpske vojske: Šematizam srpske dejstvujuće vojske u ratu 1877-8, Niš. Beograd: Centar za vojnonaučnu dokumentaciju i informatiku; 1878. p. 362-3.
33. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga 3. Beograd: Državna štamparija; 1880. p. 1-2.
34. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga 3. Beograd: Državna štamparija; 1880. p. 12-7.
35. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga 3. Beograd: Državna štamparija; 1880. p. 62.
36. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga 3. Beograd: Državna štamparija; 1880. p. 80.
37. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga 3. Beograd: Državna štamparija; 1880. p. 116-7.
38. *Dorđević V.* Istorija srpskog vojnog saniteta, knjiga 3. Beograd: Državna štamparija; 1880. p. 278-9.
39. *Nedok A.* Stvaranje savremene srpske vojske i pripreme za oslobodilačke ratove. U: Balkanski ratovi 1912-1913, rad srpskog vojnog saniteta. Beograd: Mediacentar; 2002. p. 13.
40. Srpske novine Beograd, 1878, No. 113, 1. Beograd: Narodna biblioteka Srbije; 1878.
41. Ministarstvo vojeno. Popis oficira srpske vojske za 1875 godinu («konduit-liste»). Beograd: Vojni arhiv; pop. 14, kut. 19, fasc. 8/1.

Primljen: 3. II 2013.
 Prihvaćen: 20. II 2013.